

PRÁVO NA BYDLENÍ

Právo na bydlení je lidské právo

Bydlení je základní potřebou nás všech; bez něho bychom neměli prostor žít plnohodnotný život, budovat vztahy a uspokojovat své potřeby. Domov nám poskytuje stabilitu, jistotu a sebevědomí.

Bydlení se přitom často považuje za něco, co by jsme si měli zasloužit, nebo za komoditu, s kterou je výhodné obchodovat. Bydlení je však především lidským právem.

Podle mezinárodního práva mají státy povinnost usilovat o zajištění důstojného bydlení pro všechny lidi v největší možné míře a co nejkratším čase. Státy také musí zajistit lidem ochranu před vystěhováním. Důstojné bydlení musí být bezpečné, zdravé nezávadné a ve standardních podmínkách s přístupem ke službám, škole a zaměstnání. K porušování práva na bydlení dochází ve světě příliš často. Počet lidí v bytové nouzi neustále narůstá. Zvyšování nákladů na život stále více ohrožuje i lidi se středním příjmem. Částečně je to proto, že úřady jen zřídka považují bydlení za lidské právo a zvyšování jeho dostupnosti za prioritu.

Propast chudoby se prohlubuje, ignorance ze strany mocných trvá

Více než 1,8 miliardy lidí na celém světě nemá přiměřené bydlení a více než 150 milionů lidí je bez domova. V České republice žije podle tiskové zprávy Ministerstva práce a sociálních věcí z roku 2019 až 23 830 lidí bez domova, z toho 2600 dětí (MPVS). Toto číslo však ani zdaleka nezachycuje všechny lidi žijící v bytové nouzi. Krize bydlení se přitom týká nás všech.

(Zdroj: Kolik je v ČR bezdomovců? MPSV)

Zhruba jedna pětina českých domácností bydlí v nájmu, na které domácnosti vynakládají v průměru 30 % svých příjmů, což je dvakrát tolik, než domácnosti, které bydlí ve vlastním. Až 35 % z nich pociťují velkou zátěž v spojitosti s náklady na bydlení.

6.1% domácností pobývá u svých příbuzných nebo známých a náklady na bydlení pořád jen rostou - v roce 2023 se náklady na bydlení zvýšily o 21,7 %, z největší části kvůli výdajům za plyn a elektřinu.

(Zdroj: Kolik platíme za bydlení? Statistika a my)

Mezinárodní právo v oblasti lidských práv mluví jasne

Právo na bydlení je ukotveno v mezinárodních lidskoprávních dokumentech, kterými je Česká republika vázána a ze kterých pro ni vyplývají konkrétní závazky a povinnosti, například v Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech (ICESCR, článek 11, odst. 1), Mezinárodním paktu o občanských a politických právech (ICCPR, 27), Mezinárodní úmluvě o odstranění všech forem rasové diskriminace (ICERD, článek 5) a Evropské sociální chartě (CRC, článek 31).

Lidé bez domova nejsou jen ti, kteří přespávají na ulici

Lhostejnost k bezdomovectví a dlouhodobé neřešení bytové nouze lidí ohrožených chudobou a sociálním vyloučením považujeme za nejextrémnější porušení lidského práva na bydlení.

Lidé bez domova čelí v Česku denně ohromnému sociálnímu vyloučení. Život bez domova si nikdo dobrovolně nevybere. Lidé v bezdomovectví udržují chudoba, nedostatek dostupného bydlení a podpůrných služeb, jakož i absence správné a cílené podpory ve správný čas. Jedná se o důsledek systému, který udržuje dlouhodobý stav sociální nespravedlnosti. Skutečnost, že lidé zůstávají bez domova delší dobu, je důsledkem přímého selhávání úřadů při zajištění dodržování lidských práv pro všechny a při kompenzování nerovnosti v přístupu ke zdrojům a službám.

Dalšími faktory, které zvyšují riziko, že se člověk ocitne bez domova, jsou například mezigenerační chudoba, etnicita, rasa, pohlaví, genderová identita, sexuální orientace, zdravotní stav (zejména chronické nemoci, tělesné a mentální znevýhodnění, závislosti) či zkušenost s vnitrostátní nebo mezistátní migrací.

Lidé bez domova často v důsledku dlouhodobého či krátkodobého života bez stabilního bydlení zažívají i porušování jiných lidských práv, jako jsou právo na život, osobní bezpečnost, zdraví, soukromý a rodinný život, nediskriminaci. Mohou být také vystaveni zvýšenému riziku krutého a nelidského zacházení, často i ze strany samotných úřadů a bezpečnostních složek státu a měst.

Kdo každý spadá do kategorie člověka bez domova?

Do této kategorie spadá mnohem více lidí, než ti, kteří spávají pod širým nebem. Pracujeme s definicí Evropské typologie pro bezdomovectví a vyloučení z bydlení (ETHOS), kterou vypracovala evropská organizace FEANTSA. ETHOS definuje domov jako bezpečné, důstojné a zdravé nezávadné místo k bydlení, kde má člověk prostor pro vlastní soukromí a budování sociálních vztahů, a zároveň na něj má právní nárok.

Mezi lidmi bez domova zahrnuje klasifikace tyto skupiny obyvatelstva:

- lidé přespávající na ulici a ve veřejných prostorech,
- lidé přespávající dočasně v institucích (např. útulky, noclehárny, atd.),
- lidé bydlící v nejistých podmínkách (v ohrožení vystěhováním, v nebezpečném prostředí, např. v ohrožení domácím násilím, dočasně u příbuzných nebo známých),
- lidé bydlící v neadekvátních podmínkách (ubytovnách, karavanech, squatech, zahradních chatkách, maringotkách, nevyhovujících bytech, přeplněných bytech a podobně).

Podle poslední sběru dat MPSV se v bytové nouzi v roce 2024 nacházelo až 161 000 lidí, z toho 39 % tvoří děti. Bytovou nouzí nejvíce trpí lidé v Ústeckém, Karlovarském a Moravskoslezském kraji - kde jsou zároveň i největší sociálně vyloučené lokality, které jsou ohroženy nejen bytovou nouzí, ale také nezaměstnaností, chudobou a nízkým vzděláním.

Proč je dle MPSV důležité vyvolávat snahy pro Snížení míry bytové nouze?

„1. Ukončování bytové nouze je klíčovým předpokladem pro zmírňování ohrožení a traumatizace dětí a snížení počtu dětí ve státní péči.

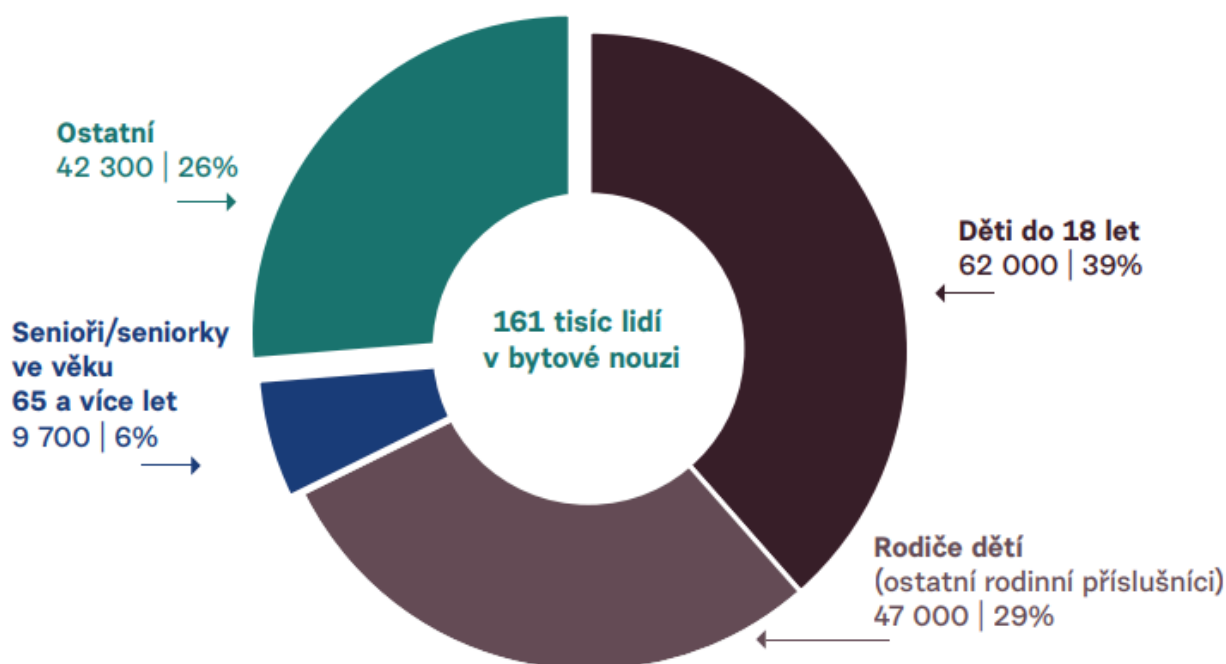
2. Ukončování bytové nouze je šancí na vzdělání pro děti v bytové nouzi.

3. Ukončování bytové nouze je předpokladem pro omezení byznysu s chudobou.

4. Podpora v bydlení je šancí pro oběti domácího násilí.

5. Bytová nouze má mnoho dalších negativních dopadů.“

(Zdroj: Česko na křižovatce Zpráva o vyloučení z bydlení 2024)

Případ Amnesty International Slovensko

Tamara a její generace - I na Slovensku žijí děti, které se narodily do bezdomovectví

Tamara je dvouletá holčička, která nikdy nebyla v bytě nebo domě. Se svými mladými rodiči žije v přístřešku vybudovaném z odpadních desek, přikrytém kusem plechu sloužícím jako střecha, bez podlahy a oken. Spolu s dalšími asi čtyřiceti rodinami žijí v jednom z desítky osídlení, které vznikly v průmyslových zónách či na okraji Košic. Tamara je jedno z dětí, které jsou druhou generací vyrůstající v bezdomovectví. Znamená to, že už jejich rodiče vyrůstali v bezdomovectví a Tamarina generace se do něj „jen“ narodila.

Tamara i její rodiče, stejně jako další lidé zažívající bezdomovectví či různé formy bytové nouze, čelí množství bariér v přístupu ke zdravotní asociální péči, vzdělání, zaměstnání a bydlení. Aby si zajistily základní životní potřeby, jako jsou jídlo, oblečení, hygiena či místo k odpočinku, musí se přesouvat kilometry smístit na místo, bez ohledu na roční období či počasí. To vše jsou potřeby, které si většina znás může zajistit v pohodlí a bezpečí svých domovů.

Lidé ze zranitelných skupin na celém světě ztrácejí své domovy, protože nedokážou platit náklady na bydlení. Rozdíl mezi jejich příjmy a cenami nájmu a energií stále narůstá. Když se ocitnete bez řádného bydlení, rapidně se zvyšuje vaše zranitelnost a přibývají rizikové faktory vedoucí k zhoršenému zdraví či předčasné smrti.

Když postoje společnosti komplikují efektivní krizovou pomoc

Amnesty International Slovensko vydala krátkou výzkumnou zprávu, ve které se věnuje následkům požáru v Telgártu.

Při požáru v Telgártu 20. července 2023 zahynul jeden člověk a o bydlení přišlo přes sto lidí, z toho přibližně 60 dětí. Požár vypukl v nejchudší části romské osady v Telgártu, ve které lidé žili ve svépomocně postavených chatrčích stojících těsně u sebe a bez přístupu k základní infrastruktuře a tekoucí vodě. Život v takových podmínkách výrazně zvyšuje riziko vzniku požáru i vystavení domácností důsledkům nepříznivého počasí.

„V podobných krízových situáciách má štát povinnosť chrániť ľudské práva zasiahnutých osôb. To zahŕňa aj ochranu hospodárskych, sociálnych a kultúrnych práv vrátane prístupu k bývaniu, adekvátnej strave, tečúcej vode, hygiene a zdravotnej starostlivosti. V takýchto situáciách je nevyhnutné prísne dodržiavať princíp nediskriminácie; špecificky je to dôležité v prípadoch, keď sú zasiahnuté osoby súčasťou skupiny obyvateľstva, ktorá čelí dlhoročnému systémovému rasizmu a diskriminácii. Rómske obyvateľstvo na Slovensku je takouto skupinou.“